

УДК 236.45.75

Клімова О.І.

кандидат економічних наук

Донецького державного університету управління

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

INVESTMENTS AS THE BASIS OF DEVELOPMENT
OF INDUSTRY IN UKRAINE

АНОТАЦІЯ

У статті досліджено роль інвестицій у сучасній економіці та, зокрема, у промисловості. Визначено місце іноземних інвестицій у структурі інвестиційного ресурсу України. Розглянуто структуру та динаміку розподілу капітальних інвестицій за видами промислової діяльності в Україні за 2010–2014 рр. Зроблено висновок про те, що основним напрямком підвищення рівня інвестиційного забезпечення промисловості має бути зміна галузевої структури інвестицій.

Ключові слова: інвестиції, розвиток, промисловість, капітальні інвестиції, іноземні інвестиції.

АННОТАЦИЯ

В статье исследована роль инвестиций в современной экономике и, в частности, в промышленности. Определено место иностранных инвестиций в структуре инвестиционного ресурса Украины. Рассмотрены структура и динамика распределения капитальных инвестиций по видам промышленной деятельности в Украине за 2010–2014 г. Сделан вывод о том, что основным направлением повышения уровня инвестиционного обеспечения промышленности должно быть изменение отраслевой структуры инвестиций в пользу отраслей, признанных приоритетными в процессе структурной трансформации.

Ключевые слова: инвестиции, развитие, промышленность, капитальные инвестиции, иностранные инвестиции.

ANNOTATION

The role of investments in the modern economy and, in particular, in the industry, is investigated in the article. The place of foreign investments in the structure of an investment resource of Ukraine is defined. The structure and dynamics of allocation of capital investments by type of industrial activity in Ukraine for 2010–2014 years is considered. It is concluded that the main focus of improving investment provision of industry should be placed on changing the industrial structure of investments for industries, recognized as the priorities in the process of structural transformation.

Keywords: investments, development, industry, capital investments, foreign investments.

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Негативні тенденції в розвитку економіки України, яка ще з II півріччя 2012 р. поступово занурювалася в рецесію, у 2014 р. поглибилися. ВВП країни скоротився стрімко скорочується. Різке погіршення економічної динаміки, яке у 2014 р. багато у чому було зумовлене стресовими трансформаціями соціально-економічного та політичного середовища, розгортанням бойових дій на сході України, анексією АР Крим, засвідчує недосконалість та вичерпаність традиційних для України чинників економічного зростання. Ці чинники ґрунтуються, насамперед, на переважанні сировинної складової у виробництві та експорті, експлуатації застарілих екологонебезпечних і ресурсоемних засобів виробництва, високій експортній орієнтації базових бюджетоутворюючих галузей промис-

ловості, використанні дешевої низькокваліфікованої праці. За таких умов відновлення економічного зростання в Україні вимагає побудови нової моделі економічного розвитку, заснованої на мобілізації та ефективному спрямуванні значних інвестиційних ресурсів у розбудову промислового комплексу, який має стати рушійною силою економічного зростання в Україні [1, с. 3].

Інвестиції – це основний інструмент формування мікроекономічних і макроекономічних пропорцій, що визначає темпи економічного зростання.

Серед інвестицій у галузі одне із найвагоміших місць займають інвестиції у промисловість, яка виступає найважливішою структурною ланкою господарського комплексу України. Проблема інвестиційного забезпечення є однією із найбільш складних на даному етапі розвитку економіки України.

Питання залучення іноземних інвестицій в українську економіку набуває все більшого значення, оскільки держава не має достатніх внутрішніх фінансових ресурсів для вирішення багатьох проблем соціального та економічного характеру. Іноземні інвестиції – важлива складова структури інвестиційного ресурсу України. Іноземне інвестування як невід’ємний атрибут сучасних світогосподарських зв’язків явище багатогранне й динамічне. Світовий досвід свідчить, що найкоротшим шляхом досягнення якісно нового рівня розвитку продуктивних сил країни є оптимальне використання інвестицій у різноманітних організаційно-правових формах господарювання підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання залучення інвестицій у промисловість України є сьогодні надзвичайно актуальним. Практичні аспекти, характерні для процесу інвестиційного управління, висвітлювали у своїх працях О. Мезенцева [1], О. Кравченко [2], А. Пересада, Т. Майорова, С. Онікієнко, Ю. Коваленко, С. Урванцева [3], Д. Черваньов, В. Сторожук [4], І. Боярко, Л. Гриценко [5] та інші вчені. Проте проблеми відновлення конкурентоспроможної продукції промислового сектора, зміцнення інвестиційної привабливості підприємств, подолання регіональної та галузевої гетерогенності в інвестиційному просторі залишаються недостатньо дослідженими з

точки зору їх ролі у розвитку вітчизняної промисловості.

Загальна мета. Метою статті є дослідження інвестицій як фактора розвитку промисловості України, яка виступає найважливішою структурною ланкою господарського комплексу України.

Виклад основного матеріалу. Ключова роль інвестицій в економіку України, їх вирішальне значення не тільки для забезпечення сталого економічного зростання, але, насамперед, для інноваційного розвитку, створення нових, високотехнологічних виробництв і цілих галузей багаторазово підкреслювалися у численних дослідженнях вітчизняних вчених, а також у законодавчих актах і директивних документах вищих органів влади нашої країни.

Регулюючий вплив суспільства на формування і структуру використання інвестицій може здійснюватися тільки шляхом визначення обґрунтованих економічних важелів і нормативів. Становлення національної економіки України як складової частини світового господарства ґрунтується на обов'язковому врахуванні низки важливих загальних закономірностей у сфері інвестиційної діяльності, але разом з тим це породжує нові сутнісні риси, обумовлені зміною економічних пріоритетів, розвитком національного ринку. Тому рух інвестицій доцільно розглядати як результат взаємодії цих факторів.

Проблема інвестиційного забезпечення є однією з найбільш складних на даному етапі розвитку України. Її вирішення в умовах дефіциту власних фінансових ресурсів неможливе без залучення іноземних інвестицій.

Іноземні інвестиції дають можливість виробляти конкурентоспроможну продукцію без збільшення боргових зобов'язань, активізують модернізацію технологічних процесів, сприяють розвитку малого та середнього підприємства, яке спеціалізується на обслуговуванні великого бізнесу.

Іноземні інвестиції – важлива складова структури інвестиційного ресурсу України. Вхідження їх на ринок країни сприяє зростанню обсягів випуску продукції, технологічному піднесенню промислового виробництва, виходу на світові ринки, а також динамізує формування національного ринку. Прискорення темпів реформування української економіки вимагає все більшої кількості інвестиційних ресурсів як для розвитку окремих підприємств, регіонів, так і для розвитку економіки України в цілому.

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає майже 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 13 млрд 710,6 млн дол., Німеччина – 5 млрд 720,5 млн дол., Нідерланди – 5 млрд 111,5 млн дол., Російська Федерація – 2 млрд 724,3 млн дол., Австрія – 2 млрд 526,4 млн дол., Велика Британія – 2 млрд 145,5 млн дол., Віргінські Острови (Брит.) – 1 млрд 997,7 млн дол.,

Франція – 1 млрд 614,7 млн дол., Швейцарія – 1 млрд 390,6 млн дол. та Італія – 999,1 млн дол. [6].

Іноземні інвестиції нерівномірно розподіляються по регіонах країни. Найбільш пріоритетними з точки зору аналізу політики реформ є: Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Київська, Львівська, Одеська, Харківська області, а також м. Київ.

Сьогодні в Україні діє кілька міжнародних фондів, які здійснюють інвестиційну підтримку підприємництва в державі.

Серед інвестицій у галузі одне з найвагоміших місць належить інвестиціям у промисловість. Вони зазвичай мають значну питому вагу у структурі капітальних інвестицій.

У промисловий сектор України у 2010–2014 рр. у середньому залучалося 35% від загального обсягу капітальних інвестицій в економіку України. Попри позитивну тенденцію зростання частки промисловості у структурі освоєних в економіці капітальних інвестицій (з 30% у 2010 р. до 40% у 2014 р.) та майже двократне зростання обсягів освоєних у промисловості інвестицій (з 56725,3 млн грн у 2010 р. до 82743,8 млн грн у 2014 р.), аналіз показників структури капітальних інвестицій у промисловість свідчить про негативну тенденцію скорочення частки інвестицій у переробну промисловість (з 53,9% у 2010 р. до 49,6% у 2014 р.) (табл. 1) [7].

У структурі капітальних інвестицій у переробну промисловість традиційно переважають частки харчової промисловості (16,1% від загального обсягу залучених інвестицій у промисловість у 2014 р.), металургії (14,3%), хімічного комплексу (8,3%), машинобудівного комплексу (7,4%).

Водночас частка капітальних інвестицій у машинобудівний комплекс у загальній структурі капітальних інвестицій у промисловість залишається вкрай низькою. Так, у середньому в 2010–2014 рр. вона становила лише 6,9%, у 2014 р. – 7,4% (див. табл. 1).

Машинобудівний комплекс є рушійною силою науково-технічного прогресу в економіці, забезпечуючи техніко-технологічне оновлення інших галузей завдяки виробництву інвестиційної продукції – прогресивних видів машин та обладнання, транспортних засобів, інструментів та приладів. Тому випереджальне нарощування інвестицій у машинобудівну промисловість є необхідною передумовою забезпечення структурних зрушень в інших галузях української промисловості, розширення її інноваційного та виробничого потенціалу [8, с. 28].

Найбільші обсяги капітальних інвестицій у машинобудівну промисловість спрямовуються у виробництво транспортних засобів, що зумовлено зосередженням в Україні значних потужностей залізничного машинобудування, насамперед, у виробництві залізничних цистерн (ПАТ «Азовзагальмаш», ПАТ «Полтавхіммаш»),

Таблиця 1

**Капітальні інвестиції за видами промислової діяльності за 2010–2014 рр.
(у млн грн та у відсотках)* [7]**

	2010	2011	2012	2013	2014
Промисловість, у т.ч.:	56725,3 100	89146,3 100	103472,6 100	105593,7 100	82743,8 100
Добувна промисловість	<u>15727,8</u> 27,7	<u>24252,6</u> 27,2	<u>31528,2</u> 30,5	<u>22863,2</u> 21,7	<u>18287,8</u> 22,1
Переробна промисловість	<u>30578,8</u> 53,9	<u>42741,6</u> 47,9	<u>43031,4</u> 41,6	<u>46240,0</u> 43,8	<u>41040,5</u> 49,6
Харчова промисловість	<u>8664,6</u> 15,3	<u>12254,6</u> 13,7	<u>13557,6</u> 13,1	<u>15275,3</u> 14,5	<u>13313,6</u> 16,1
Легка промисловість	<u>492,2</u> 0,9	<u>542,9</u> 0,6	<u>372,0</u> 0,4	<u>483,3</u> 0,5	<u>544,0</u> 0,7
Виготовлення виробів з деревини, паперу та поліграфічна діяльність	<u>1391,8</u> 2,5	<u>3602,1</u> 4,0	<u>2263,6</u> 2,2	<u>2444,0</u> 2,3	<u>1865,4</u> 2,3
Виробництво коксу та продуктів нафтоперероблення	<u>1418,5</u> 2,5	<u>1602,5</u> 1,8	<u>1239,9</u> 1,2	<u>674,7</u> 0,6	<u>555,6</u> 0,7
Хімічна, нафтохімічна промисловість, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	<u>6914,3</u> 12,2	<u>8020,5</u> 9,0	<u>8395,0</u> 8,1	<u>8947,0</u> 8,5	<u>6828,2</u> 8,3
Металургія	<u>6718,5</u> 11,8	<u>9809,7</u> 11,0	<u>9281,7</u> 9,0	<u>10898,2</u> 10,3	<u>11832,7</u> 14,3
Машинобудування	<u>4249,7</u> 7,5	<u>5754,0</u> 6,5	<u>6927,7</u> 6,7	<u>6598,7</u> 6,2	<u>6101,0</u> 7,4
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	<u>9680,7</u> 17,1	<u>21136,0</u> 23,7	<u>27134,0</u> 26,2	<u>34490,2</u> 32,7	<u>22580,0</u> 27,3
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	<u>738,0</u> 1,3	<u>1016,1</u> 1,1	<u>1779,0</u> 1,7	<u>2000,3</u> 1,9	<u>835,5</u> 1,0

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції

локомотивів (ПАТ «Крюківський вагонобудівний завод»), вагонів (ПАТ «Азовзагальмаш», ПАТ «Дніпровагонмаш»), а також автомобілебудування (основні потужності зосереджено на ПАТ «Запорізький автомобільний завод», ПАТ «Автомобільна компанія «Богдан Моторс», ТОВ «Кременчуцький автоскладальний завод» та ПрАТ «Єврокар») [9].

У 2014 р. галузь машинобудування зазнала значних втрат через розгортання бойових дій на Донбасі, де зосереджені ключові вітчизняні підприємства з виробництва інвестиційної машинобудівної продукції: гірничошахтного обладнання, машин та обладнання для металургійної та хімічної промисловості, підйомно-транспортного обладнання та механізмів, локомотивів і залізничних вагонів. Зокрема, машинобудівна промисловість Донбасу була представлена такими підприємствами, як «Луганськтепловоз», АТ «Стаханівський вагонобудівний завод», ПО «Луганський верстатобудівний завод», АТ «Сєверодонецький приладобудівний завод», ЗАТ «Стахановмаш», ПрАТ «Новокраматорський машинобудівний завод», концерн «Азовмаш», СКМЗ, Ясиноватський машзавод [8, с. 29].

Капітальні інвестиції вітчизняних підприємств машинобудівної промисловості значно поступаються за обсягами інвестиціям машинобудівних компаній розвинених країн світу. Зокрема, компанія General Electric (США)

щороку інвестує 10-15 млрд дол. США у НДДКР, інформаційні технології та промислове обладнання, що значно перевищує загальний обсяг капітальних інвестицій усіх машинобудівних підприємств України [10]. Для порівняння: її український конкурент – провідна вітчизняна двигунобудівна компанія ПАТ «Мотор Січ» у 2012 р. на проведення НДДКР витратила 39 млн грн., на впровадження у виробництво нових перспективних видів авіаційних двигунів, продукції загального технічного призначення, модернізацію вертолітної техніки – 116 млн грн [11].

Промисловість виступає найважливішою структурною ланкою господарського комплексу України. На неї припадає 1/3 основних фондів, понад 35% населення, зайнятого в народному господарстві. Провідна роль промисловості в економіці України визначається перш за все тим, що, забезпечуючи всі галузі народного господарства знаряддями праці та новими матеріалами, вона є найбільш активним фактором науково-технічного прогресу і розширеного відтворення в цілому. Це поліструктурне утворення, до якого входить близько 20 великих галузей, майже 150 підгалузей і більше 300 виробництв, які виробляють промислову продукцію. Промисловість визначається галузеву, територіальною, функціональною та організаційною структурою. Основу функціональної структури (яка відображає поділ на

галузі спеціалізації – обслуговуючі, допоміжні та супутні) промисловості становлять міжгалузеві комплекси.

Промисловість розміщена на території держави досить нерівномірно. Найбільша концентрація її зосереджена в Донецькому регіоні (Донецька і Луганська області) та Придніпров'ї (Дніпропетровська і Запорізька області).

В основі територіальної організації промисловості лежить її територіальна структура, яка відображає склад і співвідношення взаємопов'язаних форм територіального зосередження промисловості.

Промисловий комплекс України має потужну матеріально-технічну базу. Частка експорту промислової продукції у валовому внутрішньому продукті становить близько 40%, проте його структура незадовільна через переважання сировинної складової, яка перевищує 60%. Продукція високотехнологічних та наукоємних галузей у загальному обсязі становить лише 15% [12].

Виділяють три основні напрями промисловості:

- добувна промисловість;
- переробна промисловість;
- виробництво та розподілення електроенергії, газу та води.

Сучасна практика діяльності промислових підприємств свідчить про необхідність зміни існуючих підходів до управління маркетинговими стратегіями. І в першу чергу актуальним залишається питання вдосконалення системи управління маркетингом та оптимізації комплексу маркетингу, стратегічної діяльності підприємств та маркетингової політики. Незважаючи на достатнє опрацювання теоретико-методологічних положень та розробку практичних рекомендацій, на сучасному етапі актуальною і малодослідженою проблемою залишається оптимізація маркетингових стратегій та місця маркетингової політики в системі оптимізації стратегічної діяльності підприємств.

Маркетингова політика з точки зору оптимізації стратегічної діяльності підприємства реалізується в руслі переоцінки сильних та слабких сторін підприємства, аналізу впливу оточуючого середовища, дослідження суміжних ринків та продуктів заміників, пошуку перспективних ринкових ніш, вдосконаленні конкурентних маркетингових стратегій, оцінці виробничого та маркетингового потенціалів, аналізі маркетингових планів, виробленні системи відносин зі споживачами, дослідженні життєвого циклу продуктів та послуг, репозиціонуванні продуктів, вдосконаленні заходів стимулювання збуту.

Оптимізацію маркетингових стратегій доцільно проводити у повній узгодженості з процесами, що відбуваються на цільових ринках та в економічній кон'юнктурі. Отже, маркетингова політика є ще однією важливою

складовою галузі, що відіграє значну роль у визначенні об'єкта інвестування

Найважливішими чинниками мінливості інвестицій у ринковій економіці є такі:

1. Тривалий термін використання. Капітальні блага використовують упродовж досить невизначеного строку. Старе устаткування, спори можна повністю ліквідувати і замінити або ж відремонтувати і використовувати ще кілька років. Оптимістичні прогнози можуть спонукати підприємців до заміни застарілого устаткування, тобто модернізації підприємств, що збільшить обсяг інвестицій. Менш оптимістичний прогноз може призвести до дуже незначного обсягу інвестування.

2. Нерегульованість нововведень. Одним із основних чинників інвестицій є технічний прогрес. Нові продукти і нові технології стимулюють інвестування. Проте великі нововведення – залізниця, електрика, автомобілі, комп'ютери – впроваджуються нерегулярно. І коли вони відбуваються, то це веде до величезної хвилі інвестицій, які з часом знижуються.

3. Мінливість сподівань. Більшість фірм схильна прогнозувати майбутні умови підприємництва виходячи з поточних реалій. Проте ці реалії дуже часто змінюються, особливо коли інвестування здійснюється у політично нестабільні країни з перехідною економікою. Суттєво вплинути на оптимізм чи песимізм підприємців можуть зміни податкового законодавства, корумпованість державних чиновників, зміни валютних курсів та багато інших чинників.

Висновки. Інвестиції – це основний інструмент формування мікроекономічних та макроекономічних пропорцій, що визначає темпи економічного зростання. Серед інвестицій у галузі одне з найвагоміших місць належить інвестиціям у промисловість. Проблема інвестиційного забезпечення є однією з найбільш складних на даному етапі розвитку України.

Формування інвестиційного потенціалу відбувається за рахунок поступового свідомого чи несвідомого накопичення інвестиційних можливостей, що не можуть бути реалізовані миттєво. При цьому в економіці взагалі інвестиційних можливостей завжди більше, ніж наявних інвестиційних ресурсів.

Становлення та розвиток ринкових відносин пов'язані з необхідністю державного регулювання використання обмежених ресурсів, вибору напрямів інвестування. Адже не секрет, що сьогодні закони ринкової економіки працюють на вибракування тих видів діяльності, які не входять до кола пріоритетних з точки зору прибутковості в короткостроковій перспективі. Державна інвестиційна політика має передбачати використання державних інвестицій як засобу створення первинних умов для залучення внутрішніх та іноземних інвестицій у розвиток пріоритетних галузей економіки. Корисним є досвід зарубіжних країн з використання інституту «золотої акції» для збере-

ження за державою можливості нівелювати діяльність підприємств, які мають стратегічне значення для економіки та національної безпеки, після їхньої приватизації, особливо у разі переходу контролю за їх діяльністю до іноземних інвесторів.

Таким чином, можна зробити висновок, що основним напрямом підвищення рівня інвестиційного забезпечення промисловості має бути зміна галузевої структури інвестицій на користь галузей, визнаних пріоритетними в процесі структурної перебудови. У свою чергу, держава повинна управляти процесом інвестування у виробництво, тому що саме стан інвестиційної сфери, яка формує чинники виробництва, визначає інтенсивність економічного зростання країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мезенцева О.О. Міжнародна інвестиційна діяльність як чинник підвищення конкурентоспроможності металургійних підприємств // О.О. Мезенцева // Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка». Вип. 4. – Суми : СумДУ, 2011. – С. 79-88.
2. Кравченко О.В. Оцінка інвестиційної активності промислових підприємств / О.В. Кравченко // Ефективна економіка. – 2014. – № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3269>.
3. Інвестиційний аналіз : підручник / А.А. Пересада, Т.В. Майорова, С.В. Онікієнко, Ю.М. Коваленко, С.В. Урванцева ; Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – 2-ге вид., переробл. та доповн. – К., 2008. – 544 с.
4. Черваньов Д.М. Сутність національної інноваційної системи, її функції та роль у національній економіці / Д.М. Черваньов, В.М. Сторожук // НТІ. – 2007. – № 2. – С. 30-35.
5. Боярко І.М. Інвестиційний аналіз : навч. посіб. / І.М. Боярко, Л.Л. Гриценко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 400 с.
6. РБК-Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rbcua.com/ukr/news/obem-pii-v-ekonomiku-ukrainy-v-2014-gsostavil-2-45-mird-doll-17022015153000>.
7. Офіційний сайт Державної Служби Статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/libd/iki_pr/iki_pr_u/kipr_14u_n.htm.
8. Пріоритети інвестиційного забезпечення структурних реформ у промисловості України. – К. : НІСД, 2014. – 57 с.
9. «Пріоритети інвестиційного забезпечення модернізаційних зрушень у машинобудівній промисловості України». Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1598/>.
10. GE Works Annual Report 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ge.com/ar2014/assets/pdf/GE_AR14.pdf. Вікіпедія.
11. Інформація ДУ «Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України» за 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua/db/participant/14307794>.
12. Електронна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org>.